

Українська православна церква засудила діяльність «Української пастафаріанської церкви». «Наявні нові труднощі для християнського богослов'я і традиційних релігій... Це більша небезпека ніж, хоч і молодший, але все ж богооткровенний іслам, або біблійні Свідки Єгови. І не бачити, не помічати цього вже неможливо. Нівелюється саме поняття сакральності віри...», написав на своїй сторінці в Facebook Архімандрит Української православної церкви Авакум щодо діяльності «Церкви ЛММ». [10]

Головне для сучасної людини – знайти свою нішу в тендітному й непередбачуваному розвитку сучасної людської цивілізації, який сягнув тієї метафорично усвідомленої межі, за помах крил метелика в одній частині землі може викликати ураган в іншій. За цих умов людина повинна проявляти свою духовність активно. Вибір добра і зла не може нав'язуватися ззовні, він має стати індивідуальним способом пошуку і знаходження істини [3]

Отже, утворення постмодерних релігій – це явище, яке прийшло на територію України разом з незалежністю. Відносна легкість проникнення та сприйняття в українському соціумі неорелігій пояснюється специфікою вітчизняної національної психології, яка в силу межового розташування України між Сходом і Заходом, Півднем і Північчю є відкритою різним впливам. Відтак такий плюралізм світогляду і демократична законодавча система дозволяє кожному реалізувати власне бачення і світосприйняття, якщо це не заважає іншим. Кожна людина самостійно може обирати чи дотримуватися якоїсь релігійної доктрини, а чи можливо відмовитись від усіх і самостійно обрати / належати до певної релігійної громади.

Джерела та література

1. Булига І. І. Позаконфесійна релігійність в контексті соціокультурних процесів сучасної Волині / І. І. Булига // Релігія та Соціум. – 2014. – №1. – С. 145-150.
2. Гассан Ігаб. Чим є постмодернізм і чим він стане? Літературний і культурний аспекти // Американська література після середини ХХ століття. Матеріали міжнародної конференції. Київ: Довіра, 2000. С. 19-28.
3. Горбатенко В. Людина і суспільство в ситуації постмодерну: філософсько-політичні детермінанти / Володимир Горбатенко // Соціогуманітарні проблеми Людини Політичні виміри свободи людини. – 2010. – №5. – С. 151-167.
4. Горкуша О. В. Роль концепту Логос в загальнохристиянській парадигмі : дис. канд. філос. наук : 09.00.11 / Горкуша Оксана Василівна – Київ, 2004.
5. Сленський В. Велике повернення: релігія у глобальній політиці та міжнародних відносинах кінця ХХ – початку ХХІ століття / В. Сленський. – Львів : Видавництво Українського католицького університету, 2013. – 504 с.
6. Мартинов А. Футурологічні сценарії глобальної перспективи/ А. Мартинов // Нова парадигма: Альманах наукових праць . Запоріжжя, 2002 – № 28. – С. 152.
7. Марченко О. В. Феномен нетрадиційної релігійності в постмодерну епоху: український контекст / О. В. Марченко. – Софія: гуманітарно-релігієзнавчий вісник – № 1(1). – С. 15-18,
8. Пантин В. Ритмы общественного развития и переход к постмодерну/ В. Пантин // Вопросы философии – 1998 – № 7. – С. 3–13.
9. Терещенко Н., Шатунова Т. Постмодерн как ситуация философствования / Н.Терещенко, Т.Шатунова . - СПб.: Алетейя, 2003.
10. В Україні офіційно з'явилася Церква Літаючого макаронного Монстра /Електронний ресурс. – Режим доступу : <http://www.unian.ua/society/843139-v-ukrajini-ofitsiyno-zyavilasya-tserkva-litayuchogo-makaronnogo->

УДК:282 (477)

Оксана Ворон

ВИТОКИ ТА ПРОЯВИ КАТОЛИЦЬКО-ПРАВОСЛАВНОГО ПРОТИСТОЯННЯ У НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню проблеми взаємовідносин Римо-католицької церкви із Православними церквами незалежної України. Окрема увага зосереджена на виявленні основних причин та проявів міжконфесійних протистоянь.

Ключові слова: Римо-католицька церква, Українська Православна церква Московського патріархату, Українська Православна церква Київського патріархату, Українська Автокефальна православна церква, протистояння, міжконфесійні відносини.

Стаття посвячена исследованию проблемы взаимоотношений Римо-католической церкви с Православными церквами независимой Украины. Отдельное внимание сосредоточено на выявлении основных причин и проявлений межконфессиональных противостояний.

Ключевые слова: Римо-католическая церковь, Украинская Православная церковь Московского патриархата, Украинская Православная церковь Киевского патриархата, Украинская Автокефальная православная церковь, противостояния, межконфессиональные отношения.

The article is devoted research of problem of mutual relations Rimo-catholic churches with the Orthodox churches of independent Ukraine. Separate attention is concentrated on the exposure of principal reasons and displays of interconfessional oppositions. In particular an author additionally decides on consideration of problem of prozelitizmu in Ukraine, setting or in actual fact he takes place on the walks of life of our state. Selects principal reasons which underlay origin of conflicts between rimo-catholics and pravoslavnimi in the conditions of independence of Ukraine.

Among which it follows to select activation of missionary activity Rimo-catholic churches, problem of distributing of church property, liquidated soviet power. By a «stumbling-stone» in orthodox catholic mutual relations the Ukrainian Greco-catholic church comes forward also .

Keywords: *Rimo-catholic church, Ukrainian Orthodox church of Moscow patriarchy, Ukrainian Orthodox Church Kiev Patriarchate, Ukrainian Autocephalous Orthodox Church, opposition, interconfessional relations.*

Тривалий час РКЦ в Україні розглядалась під призою недовіри. Накладаючи на церкву клеймо «агента Ватикану» чи «польського костелу», радянська влада фактично програмувала у подальшому тенденційне ставлення до римо-католиків, заклала основу для виникнення міжконфесійних конфліктів – особливо у форматі православно-католицьких відносин. Свої корективи у взаємини вносить також спільне історичне минули України та Польщі. Попри офіційне визнання провин обох країн, у свідомості як православної, так і католицької сторони все ж таки лишилися неподолані упередження та образи. Проголошення незалежності України, яке собою ознаменувало і релігійне відродження, створило підґрунтя для будівництва нових міжконфесійних відносин, заснованих на рівноправності та толерантності. Відтак вивчення сучасного стану міжконфесійних відносин дозволить оцінити наскільки еволюціонували та загалом видозмінились взаємини РКЦ з Православними церквами України, що, у свою чергу, актуалізує тему нашого дослідження.

Здебільшого непорозуміння між Православною та Римо-католицькою церквами носять латентну форму, не виливаючись у відкритий конфлікт та гостре протистояння. Хоча на початку 90-х років ХХ ст. під впливом «близького зарубіжжя» та втручанням зацікавлених осіб доходило навіть до відкритих звинувачень РКЦ в незаконності її окремих дій. Певна упередженість пов'язана й з сумною історичною пам'яттю українців про випадки насильницького ополячення і окатоличення в далекому минулому. Як зазначає Ф. Гарнонкур, «багато католиків ще донині сподівається, а багато некатоликів ще дотепер побоюються, що всі Церкви та конфесії, відділені від Римо-католицької, мусять «повернутися» до єдиної Римської Церкви, щоб відновити початкову єдність як єдність між послідовниками апостола Петра [2, с. 179]».

Вже перші кроки з відновлення роботи Римо-католицької церкви на території України супроводжувались неоднозначною реакцією. Зокрема, виявом недовіри, закарбованої історією українсько-польських відносин, було призначення главою Львівської архідієцезії громадянина Республіки Польща архієпископа Мар'яна Яворського. Обурення спричинив не сам факт призначення, а власне неузгодження таких дій із українськими владними структурами, що викликала протест з боку Львівської обласної ради народних депутатів і чи не вперше поставило на громадське обговорення питання про можливий конкордат з Апостольською Столицею [5, с. 4].

Невдоволення викликали також створені 4 травня 2002 року Харківсько-Запорізька та Одесько-Сімферопольська дієцезії, що виникли внаслідок поділу Києво-Житомирської і Кам'янець-Подільської дієцезій. Дискусійність питання впливала, на думку УПЦ МП, із недоцільності такого кроку, адже кількість віруючих, а заодно і створених громад, не настільки велика, щоб створювати нові підструктури. Окрім того, наміри та прагнення римо-католиків Одесько-Сімферопольської дієцезії відкрити ще й духовну семінарію викликали негативну реакцію і з боку УПЦ КП. Відтак дії РКЦ знову ж таки були оцінені, як «стратегічні наміри Ватикану продовжувати експансію на Схід за будь-яку ціну і в будь-якій спосіб». Реакцією на звинувачення такого характеру була заява прес-служби Одесько-Сімферопольської дієцезії, де зазначалось, що розвиток їхніх структур на півдні України є не ознакою «прозелітизму» або «агресії», як хотіли б те представити деякі ідеологізовані кола, але знаком вільного розвитку церкви у вільному й плюралістичному суспільстві [9, с. 5]. А створені структури виключно спрямовані на задоволення релігійних потреб католиків півдня країни, що вціліли від репресій та були переселені після війни із Закарпаття й Західної України. «Нині, дякувати Богу, – зазначає колишній нунцій Н. Етирович, – в Україні існує релігійна свобода, і душпастирська діяльність Церкви не зустрічає нездоланих перешкод, як у минулому, на протязі майже всього ХХ століття, не кажучи про інші часи. За часів комунізму цілі регіони були переселені з заходу на схід – і не лише в Україні, але й у багатьох інших частинах колишнього Радянського Союзу. Тому католики сьогодні проживають там, де раніше взагалі ніколи не жили або були не численні [4, с. 2]».

Складність у міжконфесійні відносини вносить і широкомасштабна місіонерська діяльність РКЦ серед українців. Головним опонентом римо-католиків тут виступає Православна церква у єдності з Московською патріархією. УПЦ МП глибоко переконана, що євангелізаційні заходи в Україні має «законне право» проводити лише вона, оскільки це нібито її «канонічна територія». Відповідно, за логікою православного духовенства, римо-католицька місіонерська діяльність на теренах України є нічим іншим як прозелітизмом. Апологети УПЦ МП зауважують, що благодійна діяльність РКЦ, є по суті методом недобросовісного «переманювання» православних. Адже служіння ділом майже завжди супроводжується служінням словом, і хоча допомога не обумовлена обов'язковим приєднанням до певної релігійної спільноти та прийняттям відповідних цінностей, цей мотив, безперечно, дуже відчутний [8, с. 475]. Дійсно, певною мірою можна погодитись із цією думкою. Однак, слід враховувати той факт, що для більшості потребуючих пріоритетним є отримання необхідної допомоги, а не християнське навернення (релігійна проповідь). Одноразові харитативні проекти чи акції не спроможні надовго затримати людину у тій чи іншій релігійній організації, якщо її рішення не має глибшої мотивації. Разом із тим, належність, наприклад, наркозалежного чи ув'язненого (на яких зорієнтована значна кількість харитативних проектів РКЦ) до будь-якої релігії є питанням спірним. Тому мова про так зване «перекрадання православних душ» йти не може, бо не має достатніх підстав. Щодо поняття «канонічна територія», яким часто апелює православне духовенство, то воно є дуже розмитим і до того ж привласницьким, таким же як поняття «русский мир». Водночас якби УПЦ МП до благодійної діяльності долучалась більше ані ж до політики, то можливо б,

місіонерська діяльність РКЦ чи протестантів не мала б такої підтримки серед українців. Натомість, православне духовенство добродійність ставить чи не на останнє місце, віддаючи перевагу іншим земним справам.

Обґрунтовуючи власне право на проведення євангелізації серед українців теологи РКЦ посилаються (окрім інших конститутивних документів) на настанови II Ватиканського собору, в яких зазначається, що місійна діяльність випливає із самої природи церкви, а тому не може не проводитись там, де є потреба у її здійсненні.

Розв'язання цієї конфліктної ситуації постійно нагтовхується і на діаметрально протилежне тлумачення обома церквами такого поняття, як прозелітизм, а тому визначити, де він починається, і чи взагалі має місце в Україні дуже важко. До того ж аргументи УПЦ МП часто позбавлені логічності і здебільшого продиктовані її «центром управління».

Так, Православна церква нагадує, що в її лоні сформувалися народи з тисячолітньою християнською традицією, і католицька проповідь серед українців та болгар, росіян та сербів, білорусів та молдаван і є прозелітизмом, перекраданням православних душ [6, с. 12]. Тобто прозелітизм визначається як дія, спрямована на «перенавернення», а саме праця недобросовісними методами серед віруючих іншої конфесії. Православні ієрархи неодноразово підкреслювали, що членами їхніх церков є не лише ті, хто свого часу був у них хрещений, а й ті хто своїм походженням пов'язаний з православною традицією (не допускаючи можливого дуалізму), що ще більше зменшує, якщо не позбавляє взагалі простору, в якому може проводитись євангелізаційна робота іншою церквою. Ці заходи, на думку православної ієрархії, необхідні для захисту тубільного (автохтонного) православного народу, оскільки, як зазначає О. Новак, «невисокі і благородні ідеали екуменізму женуть емісарів з Рима й Варшави на наші землі, бо поводяться вони виключно й підозріло [11, с. 420]». Конкретні факти невдоволення православних поведінкою католиків латинського обряду пов'язані в абсолютній більшості випадків з некоректною поведінкою окремих священнослужителів. Приміром, в Івано-Франківську було зафіксовано арешт двох громадян Польщі – священнослужителів РКЦ, які, прикриваючись місіонерською діяльністю, «наставляли на шлях Істини» військовослужбовців військових об'єктів. Від одного вони намагалися отримати таємні матеріали, а інший повинен був сфотографувати нову бойову техніку [16, с. 4]. Проте така категоричність здебільшого базується на одиничних випадках, які не мають нічого спільного із справжньою євангелізаційною роботою РКЦ.

Для католиків прозелітизм означає будь-який метод, за допомогою якого в некоректний спосіб (не виключає тиск на свідомість реципієнта) намагаються збільшити кількість власних віруючих, забезпечуючи їм матеріальні чи духовні вигоди. Однак, якщо йдеться про бажання серйозне і виважене, зазначає Нікола Етерович, то представник Католицької церкви не вправі відштовхувати людину [3, с. 4]. І тут уже йдеться про свободу вибору, а не про «перемановання». Усі ж застереження з боку УПЦ МП, кардинал Вальтер Каспер, пов'язує із свідомим розумінням пасторальних та євангелізаційних недоліків, які й зумовлюють боязнь католицької присутності, ефективнішої на пасторальному рівні, хоча дуже малої за масштабами.

Доречним у даному випадку є посилання на результати широкомасштабного соціологічного дослідження, проведеного в серпні 2000 року Українським центром економічних і політичних досліджень (УЦЕПД). На основі отриманих даних було встановлено, що низький рівень конфесійної визначеності властивий переважно тим віруючим, які вважають себе православними. Зокрема, більшість (66%) опитаних зарахували себе до православ'я, у тому числі – 72,8% віруючих і 27,8% невіруючих. Однак чисельність тих, хто вважає себе православним віруючим, і чисельність тих, хто одержав хрещення в православ'ї, не збігаються: хрещеними в православ'ї були 87,9% всіх опитаних, у тому числі 83,1% нинішніх віруючих і 95,6% – невіруючих [18, с. 4]. В інших же конфесіях чисельність тих, хто сьогодні себе до них зараховує, і тих, хто прийняв Таїнство Хрещення, практично збігається, що свідчить про більш міцну традицію збереження в них і віри, і конфесійної визначеності. Так, 0,7% віруючих зараховують себе до Римо-католицької церкви і, відповідно, 0,7% були хрещені в римо-католицизмі; 12,3% – до греко-католицизму, при цьому 12,6% засвідчили, що були хрещені в цьому ж віросповіданні [18, с. 4]. Значна частина православних віруючих не зарахували себе до жодної з діючих нині православних Церков: 55,2% опитаних православних віруючих заявили, що вважають себе «просто православними», 3,7% не знають, до якої Церкви вони належать. Визначилися з приналежністю до Церкви тільки 41,2% православних: кожен п'ятий із них (21,8%) зарахував себе до УПЦ-КП, кожен шостий (16,4%) – до УПЦ і 3% – до УАПЦ [18, с.4]. Тому, може, саме тут і варто шукати причини боязні і звинувачення Православною церквою у прозелітичних намірах католиків. Адже ці дані вказують, що є велика кількість віруючих, які перебувають у стані фактичної конфесійної невизначеності, котрі є ареалом євангелізації іншою, вочевидь, не Православною церквою. Особливо привабливою РКЦ, а точніше її соціальний динамізм і дієвість доктрини, є для української інтелігенції (за інтелектуальною, а не матеріальною домінантою), котра дуже часто віднаходить себе саме в католицизмі латинського обряду.

Позатим, факт переходу православних у лоно Римо-католицької церкви розцінюються по різному. Наприклад, мають місце «заспокійливі» твердження про те, що «римо-католицька церква в Україні – утворення досить закрите, нечисленне й не виявляє останнім часом серйозної тенденції до розширення. Ще не давно до неї приходили люди, що шукали тут навіть не стільки Христа, скільки «Європу». Але тепер і цей рух помалу вичерпується. Певне тому, що «шукачі Європи» знаходили в українській РКЦ головним чином Польщу... [20, с. 14]».

Та, попри все, чи варто в даній ситуації дивитися та оцінювати прозелітизм однобоко і звинувачувати в цьому лише РКЦ, не шукаючи причини такого явища в діях та поведінці Православної церкви. Бо не є таємницею те, що Православна церква особливо УПЦ МП, останнім часом була зайнята аж ніяк не «рятуванням» своєї пастви від католиків, а навпаки більше переймалась політичними справами, чим не раз провокувала себе. Адже

свідомо чи несвідомо, але в цій ситуації ми переносимо наше ставлення до влади на ставлення до церкви, що, на жаль, не сприяє зростанню її авторитету. Відтак активно займаючись (переймаючись) політичними перипетіями, церква так само активно втрачає своїх прихильників (послідовників). І тому, в даному разі, нейтральна (але не байдужа) позиція РКЦ в політиці є виграшною для церкви, як релігійної інституції.

Причиною дистанціювання від православ'я можна вважати і надмірний традиціоналізм УПЦ МП, яка всіляко протистоїть елементам модернізації – скороченню тривалості літургії, введенню національної мови богослужіння, налагодженню конструктивної співпраці із своїми адептами. Тому й серед них часто виникає потреба пошуку своєї «альтернативної» церкви, тієї, що відповідатиме їх сутності. Неабияке значення для успішної євангелізації має вміння сугестора зацікавити, донести, а ще більше пояснити ті чи інші актуальні питання. І тут йдеться вже про суто професійну неготовність та недостатній духовний рівень деяких священників. Як наслідок, римо-католицькі місіонери виявляються більш конкурентоспроможними, а в їхньому образі й Римо-католицька церква загалом. Тому, як зазначає М. Маринович, «турботою українського суспільства має стати відновлення конкурентоспроможності місцевих Церков, а не створення довкола них захисної «теплиці», яка тільки зменшить їхній внутрішній імунітет щодо зовнішніх впливів [10, с. 67]». А якщо й виникає так зване «викрадання православних душ», то цьому є суттєві причини, і звинувачувати одну сторону не логічно. Сучасна людина потребує нового підходу церкви до розв'язання назрілих проблем, чого, на жаль, не розуміє більшість православних священнослужителів. Адже «викрадання» такого роду без згоди самої людини не можливе.

Дисонанс у відносини між церквами вніс візит в Україну папи Івана Павла II. Зокрема, предстоятелі УПЦ МП докладали масу зусиль, щоб не допустити приїзд папи Римського, на так звану «канонічну територію» православ'я. Робили категоричні заяви, в яких відчувалась критика всієї «західної цивілізації», що перебуває під «ідейним проводом католицизму та протестантизму» [12, с. 5]. Повторюючи неодноразові заяви патріарха Алексія II, речники цієї церкви серед причин не допустити приїзд Римського папи в Україну знову ж таки називали католицький прозелітизм та конфлікт з греко-католиками в Західній Україні. З метою унеможливити візит, Івану Павлу II через чинного тоді апостольського нунція в Україні Н. Етеровича було передано лист з проханням відкласти його приїзд в Україну. Так, митрополит Володимир, від імені якого було написано лист, висував два аргументи на користь такого рішення. Перший – не врегульованість відносин між греко-католиками і православними в Західній Україні. «На цьому фоні не без участі офіційного Ватикану, – пише митрополит, – склалася ілюзія, що дана проблема врегульована, і що Ваш візит буде сприяти остаточному мирному розв'язанню міжконфесійного конфлікту в Західній Україні. Однак, такий погляд є цілком хибним [15, с. 33]». Другий аргумент полягав у «неясному», на думку митрополита, ставленні Римо-католицької церкви до «розколів». При цьому було офіційно заявлено, що в разі приїзду понтифіка жоден із кліриків УПЦ МП не братиме участі в програмі візиту. А зустріч понтифіка з патріархом УПЦ КП Філаретом означатиме ігнорування РКЦ принципів канонічних відносин між церквами та втручання у внутрішні справи.

Не меншою тенденційністю відзначалась і позиція єпископа Тульчинського і Брацлавського Іполита, котрий можливий приїзд Папи назвав перемогою українського «бандеро-мазепенського» проекту над ідеєю Великої, Малої та Білої Русі, а заодно історичним тріумфом католицизму й поразкою православ'я. Окрім оспівування величчя Третього Риму, єпископ закликав до безкомпромісної боротьби із Заходом та його «п'ятою колоною» на неподільному великоросійському просторі. Не відзначився толерантністю та гуманністю і митрополит Іларіон (Шукало), який заявив так: «Дасть Бог, не приїде. Його ще Господь може вразити так, що з цієї затії нічого не вийде [7, с. 42]».

Усі ці заяви постійно підживлювались закликами та настановами предстоятеля Руської Православної церкви Алексія II, котрий не обмежувався лише критикою католицької сторони. У своїх офіційних заявах він часто звинувачував українську владу в тому, що вона допускає, з його точки зору, утиснення прав православних, чим не раз демонстрував неповагу не лише до римо-католиків, а й української влади загалом.

Свій внесок у розпалювання міжконфесійного конфлікту на тлі папського візиту в Україну робила і комуністична партія. Так, ще на початку 1999 року, лідер комуністів П. Симоненко звинуватив керівництво українського уряду в закладанні не тільки шахт, заводів, фабрик та земель, але й духовності. Зокрема, фракція комуністів, з приводу майбутнього візиту Папи висловила рішучий протест, заявивши, що «Католицька Церква всю свою історію нищила Православ'я [7, с. 41]». Забувши при цьому сказати про те, якою політикою тривалий час займалась сама партія.

Щоб якось пом'якшити реакцію православної сторони в єдності з Московським патріархатом та внести уточнення з приводу свого візиту, Іван Павло II адресував своєрідний лист-відповідь главі УПЦ МП митрополиту Володимирі, де зазначив, що майбутнім візитом хоче «виявити постійну та шанобливу увагу до православних братів, разом з рішучою настановою, аби далі промощувати шлях діалогу у правді й любові [19, с. 1]». Також у листі, датованому 26 березня, Папа повідомляє, що він їде в Україну на запрошення католицьких єпископів і Президента України як паломник до шляхетної Української землі, а також заявляє про свою готовність «переверити відносини між католиками і православними у Західній Україні».

Проте Московська патріархія не змінила своєї позиції і навіть залучила до акцій спротиву папському візиту в Україну державні структури Російської Федерації. Зокрема, наприкінці березня зовнішньополітичне відомство РФ через представництво Росії у Ватикані й ватиканське представництво в Москві висловило Святому престолу свою стурбованість щодо підготовки візиту Івана Павла II в Україну. Звернення було подане на вимогу Державної Думи, яка доручила своєму комітету з міжнародних справ запросити у МЗС інформацію щодо заходів, які вживаються для «недопущення експансії католицизму на території Росії та інших православних держав [7, с. 42]».

Щодо реакції УПЦ КП на приїзд Івана Павла II в Україну, то вона не виступаючи у принципі проти все ж підкреслила невчасність приїзду й можливість ексцесів, що можуть виникнути в ході візиту глави РКЦ. Патріарх Філарет починаючи із лютого 1997 року (напередодні папського візиту) неодноразово повторював, що «Православні не можуть бути проти приїзду папи взагалі. Він має право приїхати в ту країну, в яку хоче». Тобто особливої підтримки, як і спротиву, з боку УПЦ КП не було, що зумовлено низкою об'єктивних причин. Однак, коли візит з теоретичної можливості перетворився на майже неминучу дійсність, патріарх суттєво пом'якшив свою позицію, акцентуючи увагу на тому, що нічого особливого в результаті візиту не станеться, важливо лише не зіпсувати «імідж держави».

Серед духовенства Автокефальної церкви взагалі не було єдиної позиції стосовно паломницького візиту Івана Павла II. Зокрема, напередодні візиту понтифіка, глава УАПЦ митрополит Мефодій (Кудряшов) зробив доволі різкі заяви стосовно обох «світових християнських імперій – Москви й Риму, які давно вже визначили місце, яке, на їхню думку, повинна посідати Україна». Керуючий справами УАПЦ архієпископ Ігор (Ісиченко) навпаки, розглядав проблему візиту в контексті екуменічного діалогу. Фактично його позиція збігалась з позицією Вселенського патріарха Варфоломія I, який неодноразово заявляв, що екуменічний діалог має розвиватись у напрямку поживлення особистих контактів між представниками різних церков. Втім, попри всі погрози та побоювання, папа Іван Павло II успішно відвідав Україну, на зустріч з яким прийшли майже всі члени Всеукраїнської ради церков – за винятком представників УПЦ МП.

Нову хвилю обурення з боку УПЦ МП викликало запрошення П. Порошенка в Україну римського понтифіка Франциска I. У черговий раз ймовірність (поки що дуже невелика) папського візиту розглядається вищевказаною церквою як прояв духовної агресії Римо-католицької церкви. На підтримку опозиційних настроїв щодо гіпотетичного приїзду глави католиків обох обрядів було навіть організовано протест, у якому взяли участь маргінальна промосковська Слов'янська партія, Союз православних братств та Православне братство ім. О. Невського. Пройшовши 6 грудня 2015 року вулицями Києва, московські православні активісти вручили Апостольській нунціатурі в Україні петицію проти візиту папи Франциска I в Україну [13, с. 1].

Власне, ця ситуація зайвий раз доводить, що насправді УПЦ МП, розуміючи свої прорахунки на євангелізаційному обрії України, боїться активізації РКЦ з новою хвилею. Адже, хочемо ми того чи ні, приїзд лідера католицького світу змусить сфокусуватись на католиках обох обрядів, і можливо навіть підштовхне місцеву владу звернути увагу на проблему повернення культурного майна, ліквідованого радянською владою, чи, припустимо, проблему надання земельних ділянок для будівництва католицьких храмів у таких містах як, наприклад, Одеса. Врешті-решт, причина протистояння пов'язана і з РПЦ, котрій підпорядкована УПЦ МП, яка не хоче бачити понтифіка на українській землі, бо це може також прикувати увагу світової спільноти і змусити поглянути по новому на ту ситуацію, яка сьогодні склалась на сході нашої країни. А це їм зовсім не вигідно.

«Каменем спотикання» у православно-католицьких відносинах виступає також УГКЦ. Причому УГКЦ обурює Московський патріархат самим фактом свого існування, вже не беручи до уваги її діяльність. Зрозуміло, що позиція УПЦ МП сформована центром її управління – РПЦ, яка в особі УГКЦ загалом та її духовенства зокрема вбачає страшного ворога. Легалізацію УГКЦ вони вважають проявом віковичної «агресії Ватикану» та наслідком прозелітизму на її так званій «канонічній території», забуваючи, між іншим, про те, що парафії східного обряду в Галичині та на Закарпатті ніколи не були під юрисдикцією РПЦ. Перехід відбувся лише після ліквідації унії. Несхвальні відгуки з приводу функціонування УГКЦ неодноразово висловлював і Константинопольський патріарх, підкреслюючи, що «уніатство є лише неприйнятним між християн методом прозелітизму й викрадення віруючих у Православної Церкви з підпорядкуванням їхньої Церкви Римсько-Католицькій [21, с. 16]». За цих умов ще на початку 90-х років для розв'язання проблеми унії та налагодження міжконфесійних відносин було присвячено засідання православно-католицької комісії з богословського діалогу у Відні, Фрайзингу, Аріччі та Баламанді. На згаданих зустрічах обидві сторони дійшли згоди відкинути уніатизм як метод пошуку й досягнення єдності між обома церквами. Зокрема, у Заяві змішаної міжнародної комісії, засідання якої проходило у Баламанді 17–24 червня 1993 року, було визначено, що «місіонерська діяльність, названа «уніатизмом», більше не може бути визнана ні як метод, ні як зразок єдності, якої шукають наші Церкви [8, с. 429]».

Нових обертів конфлікт набрав 2016 року, після зустрічі папи Франциска I з патріархом Кирилом та підписанням ними Гаванської декларації. Черговий крок до примирення церков, породив ще більше незрозуміння і навіть, певною мірою, недовіру до Апостольської столиці. Не до кінця продуманий зміст документу спровокував чимало дискусійних моментів. Прийняті положення декларації, особливо 24-27 пункти, що стосуються безпосередньо України та функціонування УГКЦ, поставили питання про те чиї насправді інтереси захищає Ватикан. Зокрема, українські греко-католики побачили у діях Ватикану чергове жертвування ними на користь православних, відновлення так званої «ostpolitik». Приміром, о. Орест-Дмитро Вільчинський назвав декларацію «маніфестом тези кремлівської пропаганди про «Святу Русь і безбожний Захід». На його думку, Гаванську декларацію можна сміливо назвати «актом гібридної війни Кремля проти України, метою якої є забити клин між Ватиканом і УГКЦ, підірвати авторитет папи в Україні...» [1, с. 2]. Врешті нічого іншого чекати і не можна було. Адже автром Гаванської декларації з боку РПЦ став митрополит Іларіон Алфеев, один із архітекторів ідеї так званого «русского мира», відомий своєю нелюбов'ю не лише до УГКЦ, але й усього українського загалом.

Певні непорозуміння у міжконфесійні стосунки вносить проблема розподілу церковного майна. Конфлікти навколо передачі храмів, що належали раніше РКЦ, але в силу певних обставин перейшли у власність інших конфесій, часто породжують проблему різних підходів до визначення цінності тих чи інших предметів культури й обряду. А це, у свою чергу, додатково ускладнює процес налагодження міжконфесійних відносин та діалогу у форматі толерантності.

Та все ж останнім часом все частіше спостерігаються спроби налагодження діалогу між римо-католиками та православними України. При цьому, з боку РКЦ готовність до взаєморозуміння з усіма українськими Православними церквами проявляється у практиці обов'язкового інформування вищого православного духовенства про всі римо-католицькі євангелізаційні заходи. Так, керуючись «Загальними принципами і практичними нормами координації євангелізаційної діяльності та екуменічними зобов'язаннями Католицької церкви в Росії та інших країнах СНД» для сприяння гармонійного співіснування між церквами, РКЦ рекомендується інформувати правлячих єпископів Православної церкви про всі важливі пастирські ініціативи (зокрема соціального характеру), а особливо про створення нових парафій та утримуватись від будь-якої ініціативи, яка не була попередньо схвалена тими ж правлячими єпископами. Проте, якщо в силу певних обставин виникають розбіжності в оцінці доцільності ведення пастирської ініціативи, яку єпископ чи Апостольський адміністратор вважає необхідною для духовного блага віруючих католиків (навіть для не чисельної групи), єпископ чи Апостольський адміністратор, використавши зазначені вище засоби діалогу, може діяти згідно зі своєю совістю, оскільки він відповідальний перед Богом за духовне життя усіх і кожного члена Католицької церкви [8, с. 317].

Також систематично організовуються спільні екуменічні молебні, які спрямовані на подолання того бар'єру, який заважає розвитку конструктивного міжконфесійного діалогу в Україні. Для забезпечення міжконфесійного миру та злагоди долучаються і державні органи управління. Часто обласні державні адміністрації проводять роз'яснювальну роботу з керівниками релігійних об'єднань області щодо недопущення міжконфесійних протистоянь, ініціюють зустрічі керівників області та функціонуючих релігійних громад з метою роз'яснення чинного законодавства про свободу совісті та релігійні організації. У разі виникнення у державно-церковних відносинах ситуацій, що потребують юридичних консультацій, до роботи залучаються працівники обласних управлінь юстиції облдержадміністрацій.

Підсумовуючи результати дослідження необхідно підкреслити, що протистояння між РКЦ та Православними церквами України переважно носить латентний характер. В основі більшості конфліктів продовжують лишатись історичні, теологічні, культурні, політичні та психологічні передумови. Не останнє місце посідає православно-католицька конкуренція, яка за останні роки спричинена нарощенням присутності РКЦ на євангелізаційному просторі України. Підвищеним рівнем загострення характеризуються відносини РКЦ та УПЦ МП, яка «забронювала» за собою право займати пріоритетне місце у релігійному житті нашої країни. Посилаючись на фантомну наявність так званої «канонічної території» УПЦ МП діяльність інших християнських церков в Україні вважає або неканонічною або прозелітичною. І навіть зроблені останнім часом зі сторони РКЦ кроки на зустріч УПЦ МП (у тому числі РПЦ), не гарантують, що римо-католики будуть ними сприйматись як рівноправна сторона міжконфесійних відносин.

Джерела та література

1. Вільчинський О.-Д. Гаванська декларація [Електронний ресурс] /О.-Д. Вільчинський.– Режим доступу: www.catholicnews.org.ua/gavanska-deklaraciya. – 19.10.2016.
2. Гарнонкур Ф. В мирі Господу помолімся: До богослов'я літургії та християнської єдності / Упор. О. Турій; пер. з нім. О. Конкевич. – Л.: Свічадо, 2004. – 232 с.
3. Етерович Н. Екуменічний діалог – ідеал і реальність / Н. Етерович // Людина і світ.– 2002.– № 11–12. – С. 2–9.
4. Етерович Н. Католицька церква не бажає втручатись в суперечки між православними [Електронний ресурс] / Н. Етерович. – Режим доступу: www.orthodoxy.org.ua.etirovit. – 16.09.2005.
5. Єленський В. Нові єпархії і старі суперечки [Електронний ресурс] / В. Єленський. – Режим доступу: www.krytyka.kiev.ua/comments/02Elenskyi.html. – 16.10.2006.
6. Єленський В. Православні й католики в посткомуністичну добу / В. Єленський // Людина і світ. – 1996. – № 3. – С. 10 – 14.
7. Єленський В. Пристрасті навколо візиту / В. Єленський // Людина і світ. – 2001. – №4. – С. 40–43.
8. Знаки часу: до проблеми порозуміння між церквами / Упоряд. З. Антонюк, М. Маринюк. – К.: Сфера, 1999. – 504 с.
9. Логічні сподівання // Парафіяльна газета. – 2005. – № 20. – С. 5.
10. Маринюк М. До проблеми релігійної свободи в Україні: місцеві церкви і закордонні місіонери / М. Маринюк // Сучасність. – 1997. – № 12. – С. 64–69.
11. Новак О. Християнство в Україні. Нариси / О. Новак. – Рівне: Ліста-М, 2003. – 504 с.
12. Перевезій В. «Ліви» та праві шляхи церкви. До перехрестя? /В.Перевезій //Дзеркало тижня.– 2001.– № 12.– С. 5.
13. Промосковська партія протестує проти можливого приїзду папи в Україну [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.catholicnews.org.ua/promoskovska-partiya-protestuie-proti. - 10.10.2016.
14. Спільна декларація папи Франциска I і Кирила, патріарха Московського і всієї Русі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.credo-ua.org/2016/02/151894. - 12.10.2016.
15. Стародуб А. Папський візит і православні в Україні / А. Стародуб // Людина і світ. – 2001. – № 1. – С. 32–34.
16. Сьомін С. Інтереси національної безпеки України у сфері державно-церковних відносин [Електронний ресурс] / С. Сьомін. – Режим доступу: www.niut.gov.ua/ukr/publishing/panorama1~2_99/gp_1sio.htm. 15.12.2005
17. Теологічні витоки між Москвою і Ватиканом // Парафіяльна газета. – 2002. – № 21. – С. 2.
18. Шангіна Л. Народ золотої середини – 2: як ми віримо / Л. Шангіна // Дзеркало тижня. – 2000. – № 37. – С. 4.
19. Шляхетне сподівання на шляхетність // Парафіяльна газета. – 2001. – № 10. – С. 1, 3.
20. Щоткіна К. Католики в Україні: знайдіть десять відмінностей / К. Щоткіна // Дзеркало тижня. – 2001. – № 22. – С. 14.
21. Щоткіна К. Москва, Ватикан і не передбачувана погода в Україні / К. Щоткіна // Дзеркало тижня. – 2004. – № 8. – С. 16.